

Дайджест

Сучасні правові виклики у Дніпропетровському регіоні

Дніпропетровська Регіональна рада з питань реформи правосуддя

листопад 2020

THIS PROJECT IS FUNDED BY
THE EUROPEAN UNION

EXPERTISE
FRANCE

PRAVO-JUSTICE

Публікація підготовлена в рамках Проєкту ЄС «Право-Justice» за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю Дніпропетровської Регіональної ради з питань реформи правосуддя і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

Восени 2018 року Проєкт ЄС «Право-Justice» розпочав активну роботу в регіонах у рамках підтримки реалізації реформ у сфері правосуддя на місцях. Зокрема, у грудні 2018 року у м. Дніпро було створено **Дніпропетровську Регіональну раду реформ правосуддя** для втілення реформи «знизу-вгору» через донесення специфічних для регіону викликів і варіантів їх вирішення до центральних органів та організацію більш якісного обміну інформацією щодо реформ правосуддя з центру в регіони та на міжрегіональному рівні. Рада покликана визначати проблемні питання, що виникають в процесі судової реформи та готувати узагальнені пропозиції щодо їх вирішення. Робота Регіональної ради має стати надійною основою для налагодження постійного фахового діалогу між регіонами і центром. На сьогодні Регіональні ради реформ правосуддя функціонують у шести регіонах України.

Ці напрацювання щодо проблемних питань у правничій сфері під час карантину підготували члени Дніпропетровської Регіональної ради реформ правосуддя.

1. Правосуддя в умовах карантину та на окупованих територіях.

Проблема: Обмеження реалізації права на судовий захист через карантинні обмеження та перебування громадян на тимчасово окупованих територіях. Проблеми мешканців окупованих територій не є виключною проблемою Донецької або Луганської областей. Ці проблеми важливі для всієї Держави. Через поширення коронавірусної хвороби в багатьох судах запроваджуються (наказами, розпорядженнями голів судів, рішенням зборів відповідного суду) обмеження доступу осіб до приміщення судів. Крім того, значна частина населення України перебуває на тимчасово окупованих територіях. Вказані обставини звужують права осіб на участь в судових засіданнях. Не беручи до уваги вказані форс-мажорні обставини, вразливі категорії населення, такі як особи з інвалідністю, обмежені в можливості прибуття до суду.

На початку 2020 року було внесено зміни до процесуальних кодексів, а в подальшому Державна судова адміністрація України розробила порядок, який надавав можливість учасникам процесу брати участь у розгляді справ в режимі відеоконференції поза межами приміщень судів.

Проте, зазначені нормативні положення недостатньо реалізуються на практиці.

По-перше, розгляд справи в режимі відеоконференції поза межами суду передбачений для не багатьох категорій справ (такий режим не застосовується у кримінальних справах, а також у справах, в яких необхідно допитати свідка).

По-друге, необізнаність апарату судів, службовців державних органів та громадян призводить до відмови в застосуванні такого механізму розгляду справ.

Очікуваний результат: Розширення кількості справ, по яких призначається розгляд справ у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду. Підвищення рівня обізнаності громадян щодо можливості участі у судових процесів «не виходячи з дому».

Шляхи реалізації: Проведення тренінгів для суддів, державних органів та адвокатів. Розробка змін до нормативних актів для визначення порядку допиту свідків в режимі відеоконференції та проведення судових засідань в режимі відеоконференцій поза межами суду в кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення.

Проблема: Обмежений доступ громадян до суду через відсутність ЄСІТС. Через введення в судах режиму обмеженого доступу було значно звужено право осіб на суд. Крім того, особи з інвалідністю та громадяни, які перебувають на тимчасово окупованій території також обмежені в своєму праві на судовий захист. Проблему міг би вирішити повноцінний запуск Єдиної судової інформаційної телекомунікаційної системи (далі - ЄСІТС). В той же час, модулі цієї системи знаходяться в не робочому стані.

В передбаченому технологічними стандартами розробки та впровадження електронних сервісів немає відповідного технічного завдання та userstory .

Права громадян на доступ до суду (подача позову, отримання інформації щодо судового розгляду справи, ознайомлення з матеріалами справи та отримання судових повісток) можливо реалізувати за допомогою відповідного програмного забезпечення.

Проте, через відсутність відповідних модулів ЄСІТС та нормативного регулювання, в багатьох судах не приймаються документи через систему «Електронний суд», адже їх доведеться роздруковувати, а ресурсів на це бракує.

Очікуваний результат: Пришвидшення впровадження модулів ЄСІТС, які б дозволили здійснювати судові виклики за допомогою електронних сервісів, а, отже, і вразливі категорії населення могли б отримувати інформацію. Скорочення видатків на друк документів, отриманих через «Електронний суд». «Безпаперовий» обмін документами та даними між судом та сторонами процесу. Отримання доступу до суду вразливими категоріями населення.

Шляхи реалізації: Обговорення вимог до системи ЄСІТС між зацікавленими сторонами. Розробка технічного завдання та userstory для модулів ЄСІТС. Розробка концепції повідомлення сторін за допомогою електронних засобів. Розробка змін до нормативних документів (наприклад інструкцій з діловодства судів) для усунення необхідності формування судових справ в паперовій формі.

2. Громадські слухання та участь членів територіальних громад в процесі прийняття рішень.

Проблема: Загострення соціальної напруги в суспільстві через рішення органів місцевого самоврядування про розпорядження комунальним майном. Органи місцевого самоврядування в регіоні приймають численні рішення про ліквідацію закладів освіти, укладають договори на надання послуг, які викликають резонанс у суспільстві. Цей резонанс дуже часто пов'язаний з недостатньою прозорістю розпорядження бюджетами територіальних громад та відсутністю дієвого механізму участі громадян в процесі прийняття рішень.

Чинне законодавство передбачає механізм участі громадян в процесі прийняття зазначених рішень - шляхом проведення громадських слухань. Проте цей механізм неефективний, а в деяких випадках його взагалі неможливо застосувати (наприклад: проведення громадських слухань не передбачено для обласних та районних рад).

Крім того, немає процедури проведення громадських слухань для органів місцевого самоврядування.

В деяких випадках ініціатива та перелік питань для проведення громадських слухань належить самому органу місцевого самоврядування.

Наприклад, в 2019 в Дніпрі громадські слухання проводились по 13 питанням і 6 з них стосувалися перейменування вулиць. В той же час, питання ліквідації навчальних закладів або укладання договорів, які мали суспільний резонанс, на такі слухання не виносяться.

Зазвичай громадські слухання призначаються у робочий час, а, отже, більшість працюючих мешканців позбавлені можливості брати участь у громадських слуханнях.

Чинним законодавством також не передбачено суттєвих наслідків щодо незгоди мешканців, висловленої на громадських слуханнях. Тобто, навіть якщо мешканці незгодні з результатами проведених слухань, орган місцевого самоврядування може прийняти рішення.

Очікуваний результат: Залучати більше мешканців територіальної громади до процесу прийняття рішень, що, в свою чергу, допоможе налагодити діалог між суспільством та органами місцевого самоврядування.

Шляхи реалізації: Розробка типового порядку проведення громадських слухань для органів місцевого самоврядування та законодавчих змін. Визначення переліку питань (наприклад: питання, які не потребують спеціальних знань), з яких проведення громадських слухань є обов'язковим. Зміна концепції громадських обговорень з «декларативної» на «погоджувальну» через запровадження блокування прийняття рішень з питань, щодо яких призначалися громадські слухання та з якими незгодні громадяни. Запровадження можливості участі в громадських слуханнях за допомогою цифрових сервісів та додатку «Дія».

3. Правовий захист бізнесу в Україні.

Проблема: Українське законодавство відірване від потреб малого та середнього бізнесу.

1. В Україні останнім часом приймається забагато нових законів і тепер за новими змінами не встигають не тільки громадяни та організації, а і фахові юристи. Діюче законодавство часто змінюється без участі та узгодження з особами (спілками та об'єднаннями), чий інтереси зачіпає нове законодавство.
2. Довіра до судової системи та правової системи в державі дуже слабка і населення та лідери думок все менше сприймають суд як ефективний інструмент захисту своїх прав.
3. Згідно з приведеним "Дослідженням правових потреб малого та середнього бізнесу в Україні", який здійснено Центром демократії та верховенства права у партнерстві з Гаагським інститутом інновації у праві, у рамках Проєкту ЄС "Pravo-Justice" за фінансової підтримки Європейського Союзу головними проблемами МСБ встановлені ризики:
  - "Рейдерства" - захоплення майна, що в Україні часто реалізується за допомогою державних органів та з використанням недоліків правової системи;
  - Проблеми з державними органами влади - в першу чергу підприємці називають податкові органи (неповернення ПДВ, блокування накладних та інш.) та інші конфлікти з іншими органами державної влади, в тому числі пов'язані із тиском в межах кримінальних проваджень;
  - Проблема частого невиконання обов'язків контрагентами за контрактами. Підприємці не вважають судову систему ефективним інструментом примушення боржників до виконання.
4. Бізнес та його об'єднання в Україні не мають можливості впливати на законодавчий процес та часто не розуміють логіку тих чи інших змін. Це призводить до того, що у бізнесу виникає супротив у дотриманні законодавства та зростає корупція, якщо бізнес притягують до відповідальності.

NB: Наприкінці 2020 року, вказані вище проблеми стали ще більш актуальними після скандалу із Конституційним Судом та змінами в оподаткування ФОП (введення обов'язкового РРО) та інш.

Очікуваний результат:

Зробити РРРП ефективним майданчиком обговорення реформ, які дійсно потрібні суспільству та бізнесу та їх подальше просування.

Залучення представників бізнесу до розробки законодавчих змін та можливості правникам, членам Регіональних рад та іншим партнерам Проекту ЄС "Pravo-Justice" отримувати зворотній зв'язок від "споживачів" правової та судової системи України.

Шляхи впровадження:

Налагодження співробітництва з бізнес-асоціаціями, котрі шукають шляхи GR, захисту та лобіювання інтересів своїх учасників. До таких організацій можна віднести Європейську Бізнес Асоціацію, Спілку Українських Підприємців, Торгово-Промислові палати та інші.

- Вивчення причин виникнення проблем та ризиків МСБ;
- Розробка «технічних завдань» необхідних реформ із залученням представників українського бізнесу, РРРП та міжнародних експертів;
- Спільна розробка правових шляхів подолання встановлених МСБ ризиків та лобіювання необхідних реформ;
- Підвищення правової культури бізнесу в Україні;
- Підвищення рівня довіри українського бізнесу та інвесторів до правової та судової системи.